

Priroda ideoloških pojmov

Prof. dr Bojan Vranić

bojan.vranic@fpn.bg.ac.rs

„Da zaključimo, ideologije kombinuju racionalne i emotivne debate bez ograničenja. One će biti brze u zaključivanju rasprave kada se racionalno ubeđivanje pokaže nedovoljnim. Neće biti toliko temeljne u istraživanju detaljnih implikacija argumenta. Na kraju, ideologije treba ponude pojmovne društvene mape i političke odluke, a to moraju učiniti jezikom koja je razumljiv i masama i intelektualcima, i amaterima i političkim profesionalcima.“ (Freedon 1996, 30)

Suštinski sporni pojmovi

- Hobit – susret s trolovima
  - Vilijem, Bert I Bil
  - Kako najbolje spremi večeru od patuljka: prženjem, kivanjem, dinstanjem...?
  - Gandalf: Patuljak nije ugodan obrok!
    - Rasprava traje do zore kada se Trolovi pretvaraju u kamen.
  - O čemu je rasprava? O najboljem načinu da se nešto skuva.
  - Pošto nema univerzalnog kriterijuma o najboljem načinu da se skuva patuljak, kivanje je suštinski sporan pojam.
-

„Da preformulišemo prethodno pitanje: ako svi učesnici u sporu razumeju o čemu je spor, o čemu onda razgovaraju? Čini se da je spor vezan za najbolji način pripreme nečega. Razlog zašto spor ne može biti okončan je činjenica da nijedan od učesnika ne može da se osloni na univerzalni kriterijum na osnovu kojeg bi rekao: "Da! Ovo je najbolji način pripreme patuljka!" Jedino što trolovi imaju na raspolaganju je njihova sopstvena ocena nekih od načina koje svako od njih smatra najboljim. Stoga, takav spor se ne može rešiti samo argumentacijom, i zaista se završava kada se aktivira prirodno svojstvo trolova. Ovaj primer se odnosi na ukuse ili estetske kriterijume trolova. U sličnim situacijama koje se odnose na politiku, religiju, istoriju itd., kada ne postoji univerzalni kriterijum na osnovu kojeg možemo doneti sud o tome koja ocena je zaista najbolja, kažemo da je predmet spora suštinski sporan pojam.“ (Vranić, 2014: 1-2).

Suštinski sporni pojmovi

- V. B. Gali (1956), “Suštinski sporni pojmovi”
- Imenica “upotreba” (use) – vrednost delanja
- Vrednosti moraju biti javne i deljive
- Svi moramo biti u istoj raspravi
- Rasprava nije o pridevu (dobro) nego o predloškoj odredbi za način (kako dobro da...?)

maintain against all comers that there is one and only one proper sense of the term “ substance ” or “ self ” or “ idea ”) we are inclined to attribute it to some deep-seated and profoundly interesting intellectual tendency, whose presence is “ metaphysical ”—something to be exorcised with skill or observed with fascination according to our philosophical temperament. Now I have no wish to deny that endless disputes may be due to psychological causes on the one hand or to metaphysical afflictions on the other; but I want to show that there are apparently endless disputes for which neither of these explanations *need* be the correct one. Further, I shall try to show that there are disputes, centred on the concepts which I have just mentioned, which are perfectly genuine: which, although not resolvable by argument of any kind, are nevertheless sustained by perfectly respectable arguments and evidence. This is what I mean by saying that there are concepts which are essentially contested, concepts the proper **use** of which inevitably involves endless disputes about their proper uses on the part of their users.

I shall first set out in some detail a highly artificial example of an essentially contested concept, with a view to showing how any proper use of this concept is in the nature of the case contestable, and will, as a rule, be actually contested by and in another use of it, which in the nature of the case is contestable, and will . . . and so on for an indefinite number of kinds of possible use: these mutually contesting, mutually contested uses of the concept, making up together its standard general use. Then I shall list, with a view to logical “ placing ” of this kind of concept, a

Priroda rasprava (Gali)

- Psihološke rasprave: ubeđenja, verovanja, stavovi
- Filozofske rasprave: argumenti, metafizičke debate
- Prave rasprave: njihova upotreba je pogodna za sporenje
  - Spornost je suštinsko svojstvo pojma

Implikacije rasprava

Džon Grej – tri uslova suštinski spornih rasprava

Suštinska spornost je pozicija u kojoj nema neutralnosti

Sporenje (contestedness) – raspravljamo jer imamo neku empirijsku, kulturnu ili istorijsku zabludu;

Spornost (contestability) - dogmatsko ostajanje pri poziciji, čak i kada su svi racionalni argumenti protiv nas

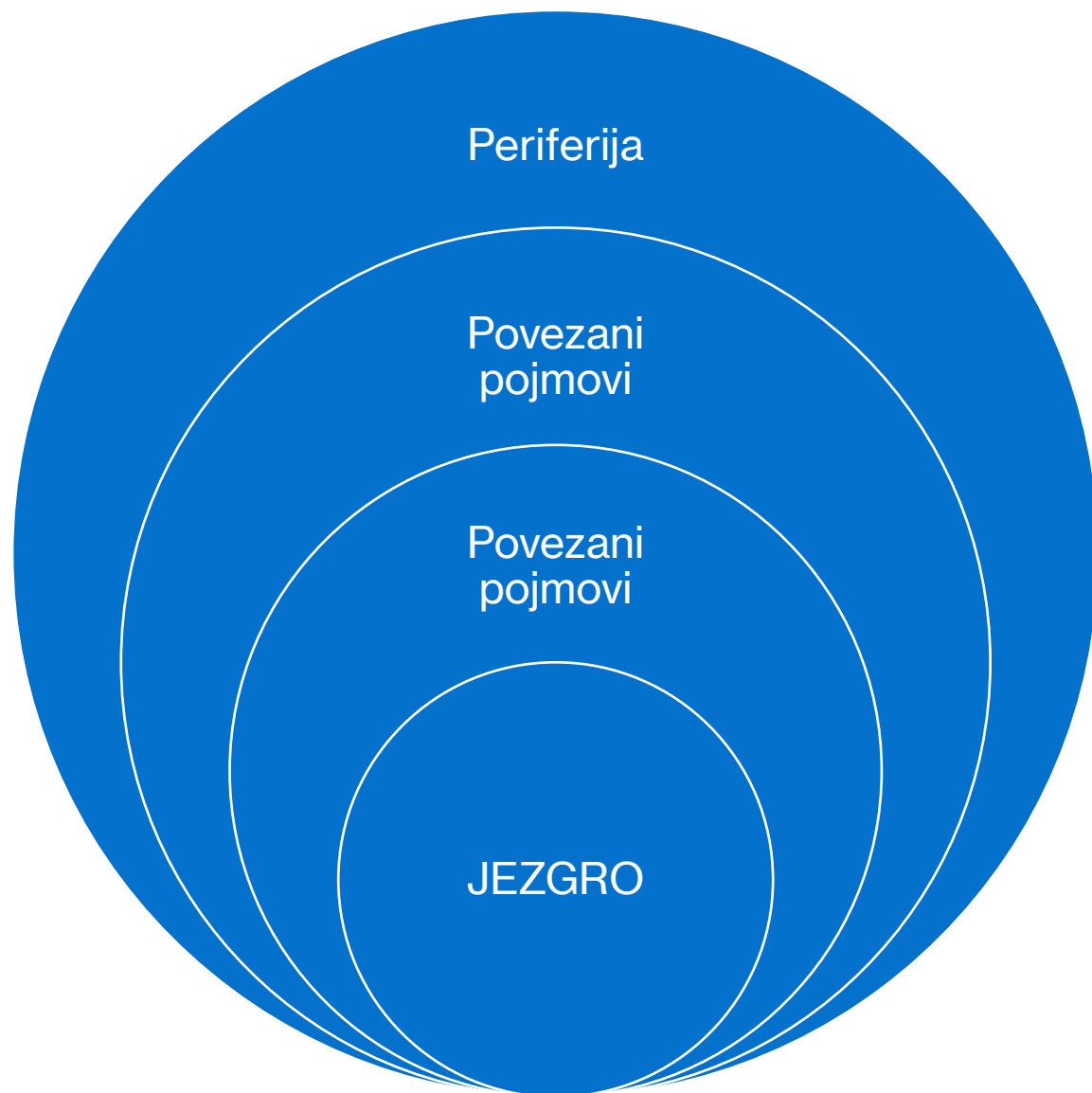
Prava spornost (essential contestability proper) – raspave oko konvencionalnih upotreba

Povratak Fridenu

- Ideologije čine pojmove izvan-spornim (decontested)
  - Ideologije *kontrolišu* značenje
  - Uključivanje pojma “moć” i emocija kao motivacije
  - Metod rangiranja
    - Direktna preferencija
    - Uključivanje izvan-ideoloških pojmova (pravo, legitimacija...)
    - Namerno strukturiranje teksta ili govora da bi se istakla neko x ispred nekog y, z...n
-

**KULTURA I
ISTORIJA**

Povratak Galiju

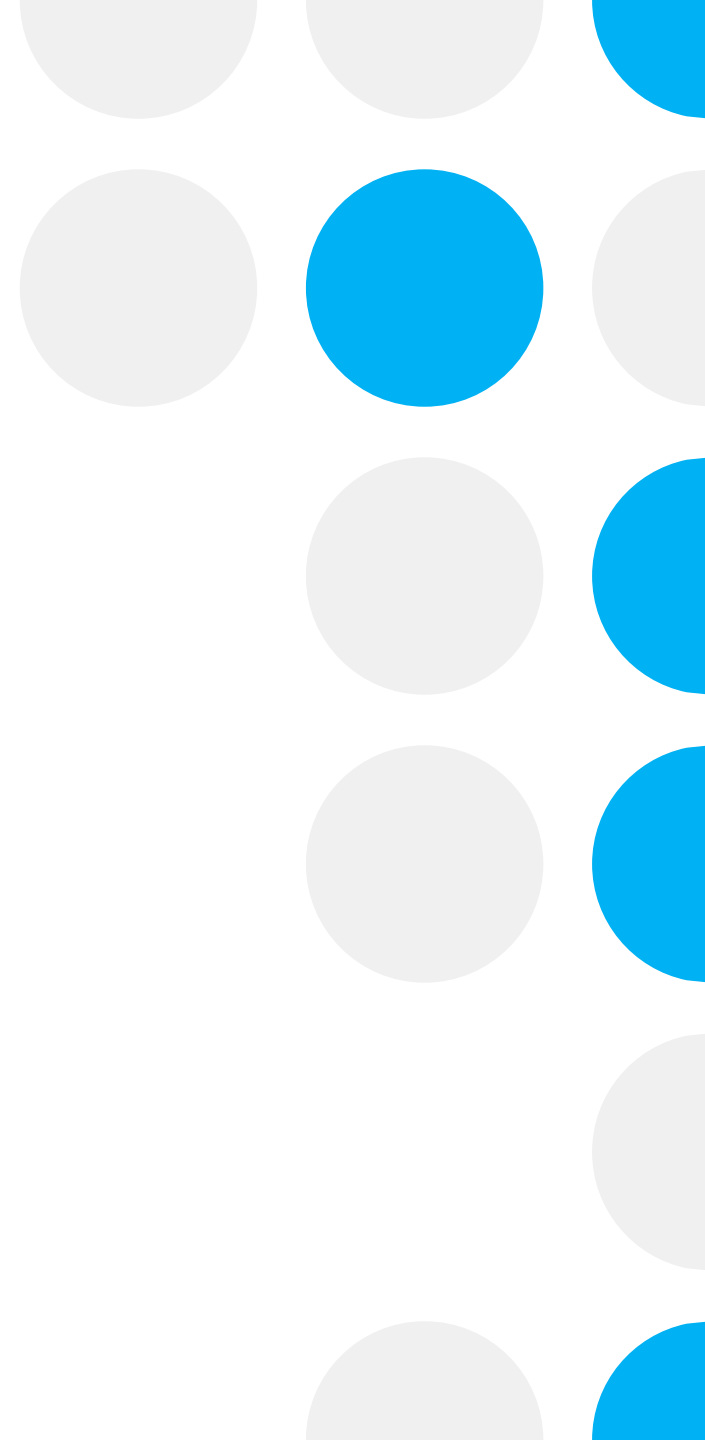
- Primer takmičenja:
    - Timovi u igri
    - Nema sudija ni pravila za pobjedu
    - Timovi uvek igraju **svoju** svoju najbolju igru
    - Šampiona odlučuje publika
    - Spornost odluke o najboljoj igri
-

Povratak Galiju

Tip ulova	Uslov suštinske spornosti	Opis
Prvi glavni uslov	Podložnost procenjivanju	Pojam mora biti podložan procenjivanju. Da bi bismo upotrebljavali pojam, on mora imati za nas neki značaj, ili neku vrednost.
Drugi glavni uslov	Interna kompleksnost	Značaj ili vrednost moraju biti interno kompleksni. Upotreba pojma mora omogućiti raznolikost ishoda i mora biti primenjiva u različitim kontekstima.
Treći glavni uslov	Referiranje na interne delove	Objašnjenja pojma moraju referirati na neki od internih delova. Naš odnos prema vrednosti uvek mora biti rekurzivan ka pojmu.
Četvrti glavni uslov	Otvorenosti	Značaj mora biti otvoren. To će reći da značaj nije vezan za jednu upotrebu pojma, već za mnogostruke upotrebe.
Prvi pomoćni uslov	Priznanje suštinske spornosti	Svaka strana priznaje da je njihova upotreba pojma suštinski sporna.
Drugi pomoćni uslov	Potencijal za dalji razvoj	Svaka strana ima potencijal da dalje razvija pojam.
Meta uslov	Prototip	Svaka strana priznaje ideju postojana neke idealne (i nedostižnog) funkcije pojma.

Radikalni skepticizam?

- Da li išta možemo znati u sferi ideologija?
  - Suštinska spornost je *otvorenost za intepretacije*
  - Političke ideologije su *znanje o mnogim upotrebama!*
  - Političke ideologije su prećutno znanje o svetu u kome se suštinski ne može doći do konkluzivnih zaključaka.
-

„Naći da je pojam suštinski sporan jeste reći mnogo toga o tipu društva u kojem žive oni koji ga upotrebljavaju. Ako je slučaj, npr., da je većina pojmova naše društvene i političke misli - moć, sloboda, pravda, prinuda, odgovornost, itd. - suštinski sporna, onda to može biti samo u prilog činjenici da naša društvena i politička misao se odvija u okruženju koje je duboko diversifikovano i moralno individualizirano. Bilo kakvo označavanje pojmova kao suštinski spornih, onda, reflektuje (onoliko koliko se može prihvatiti) pluralni, moralno i politički poliarhijski karakter savremenog Zapadnog liberalnog društva.“ (Gray, 1977: 337).

Tri stvari za danas

- Suštinski sporni pojmovi blokiraju završetak rasprave
- Ideološki pojmovi po svojoj suštini ne mogu dovesti do konkluzivnih zaključaka
- Ideologije su znanje o mnogim upotrebama pojmova

Ispitna pitanja

1. Suštinski sporni pojmovi: određenje i priroda rasprave
  2. Suštinski sporni pojmovi: implikacije rasprave i izvan-spornost
  3. Galijevi uslovi suštinske spornosti
-

